

Povzetek komentarjev raziskovalk in raziskovalcev Instituta »Jožef Stefan« k osnutku Raziskovalne in Inovacijske Strategije Slovenije 2021-2030

Odzivamo se na pripravljeno besedilo Raziskovalne in inovacijske strategije Slovenije 2021-2030. Dokument vidimo kot osnovo za preboj Slovenije med konkurenčne in na raziskavah temelječe družbe z vzdržnim razvojem, ki bo omogočal dohitevanje razvojne ravni najbolj produktivnih in konkurenčnih držav sveta. Hkrati bodo predlagane aktivnosti dvignile kakovost življenja v Sloveniji, tudi s pomočjo digitalne preobrazbe, a v pogojih naglo starajoče se družbe in zaostrenih podnebnih razmer.

Ocenjujemo, da gre za podroben in vsebinsko domišljen dokument. V nadaljnjem želimo podati nekaj krovnih komentarjev na besedilo in opozoriti na manjše pomanjkljivosti, ki pa lahko bistveno pripomorejo k uspešnemu uresničevanju Strategije, v kolikor bodo odpravljene.

- (1) Opozarjamo na pomen kazalnikov, s katerimi bi lahko ocenili stopnjo uresničevanja RISS. Pomanjkljivost je v novem RISS mogoče odpraviti z navedbo podrobnih in natančno definiranih kazalnikov.
- (2) Da bi omogočili doseganje ciljev s predlaganimi ukrepi, ki so mestoma zgolj načelni, je potrebno k Strategiji dodati Akcijske načrte po posameznih prioritetnih sklopih ukrepov, ali pa načrt pripraviti takoj po sprejetju strategije.
- (3) Dosledno je potrebno slediti sicer zelo smiselni razmejitvi na odlično in prioritizirano znanost, spodbujanju prenosa znanja v gospodarstvo in družbo, ter celostno na vseh mestih obravnavati vse tri sklope aktivnosti.
- (4) Pri finančnih ukrepih se je potrebno osredotočiti na celosten pogled preko vseh področij (odlične, prioritizirane znanosti ter prenosa), preko vseh TRL in zahtevnosti projektov ter slediti dobrim praksam Evropske komisije, predvsem ERC (StG, CoG, AdG, PoC, SyG) in EIC (Pathfinder, Transition, Accelerator), tudi z njihovim vsebinskim povezovanjem. Podprti naj bodo tudi ukrepi v obliki kaskadnega financiranja (raziskovalni vavčerji), s katerimi bi ustrezno naslovili specifičnosti slovenskega prostora (povezanost JRO z gospodarstvom slabša od EU13 povprečja, potreba po vzpostavljanju prostora zaupanja med obema sferama).
- (5) Strategija se posveča skoraj izključno temeljnim raziskavam (aplikativne so omenjene le v dodatkih). Temeljne raziskave seveda so temelj vsega in jih je res nujno okrepiti in stabilizirati. Hkrati pa je dobro vedeti, da trajnostnega raziskovalno-inovacijskega sistema brez odličnih aplikativnih raziskav in odličnih inovacij ne bo mogoče vzpostaviti; in to utegne najhitreje škoditi ravno temeljnim raziskavam. Nekoliko poenostavljeno, takšna drža dokumenta utrjuje »škodljivo« perцепcijo, da raziskovalci ne rabijo družbe, družba pa ne raziskovalcev. Nujno se torej zdi podpirati in okrepiti aplikativne raziskave ter spodbujanje inovacij, vključno s tveganim kapitalom (ta je sicer omenjen kot kazalnik, niti besedice pa ni o tem, kako do njega).
- (6) Ustrezno je potrebno nasloviti pravila državnih pomoči predvsem pri financiranju prioritizirane znanosti in prenosa v gospodarstvo in družbo, z doslednim sledenjem logiki namena ukrepov (da ne bi prihajalo do mešanja zasebnega in javnega ter konflikta interesov med sferami).
- (7) Ustrezno je potrebno opredeliti namembnost infrastrukture (raziskovalna - nacionalna ali mednarodna, tehnološka, poslovno-inovacijska (testbeds) in e-infrastruktura (HPC, odprta znanost)). Lahko pa se sprejme odločitev, da zaradi majhnosti Slovenije infrastrukturo notranje razdelimo po namembnosti (z načrtom kako to izvesti).
- (8) Odgovornost in pristojnost inovacijskega sistema za posamezne razvojne korake ne moreta biti razdeljeni, temveč povezani, saj je le tako mogoče doseči odgovorno upravljanje raziskovalno-inovacijskega sistema. RISS mora glede tega vsebovati jasno zavezo.
- (9) Potrebno je doreči učinkovit sistem nagrajevanja in napredovanja raziskovalcev, tako za odlično kot tudi za prioritizirano znanost ter za prenašanje znanja v gospodarstvo in družbo. Tak sistem naj tudi spodbuja povezovanje vseh treh področij.
- (10) Med ukrepi za izboljšanje inovacijskega sistema sicer najdemo nekaj deklarativnih trditev o tem kaj je potrebno izboljšati, glede na strateško naravo dokumenta pa bi lahko navedli preizkušeno delujoče in učinkovite ukrepe kako priti do izboljšav, kot so npr. financiranje MR iz gospodarstva, podoktorski projekti v sodelovanju z industrijo, opravljanje podoktorskega usposabljanja v podjetjih, ter raziskovalni vavčerji za podjetja.
- (11) Bolj jasno naj se izpostavi povezava med samoregulacijo JRO ter ocenjevalnim sistemom (mednarodno primerljivim, po področjih in ne zgolj po JRO). Strategija naj opredeli ključne

- vzvide za vzpostavitev te povezave, ki je bistvenega pomena za nadaljnji razvoj raziskovalno-inovacijskega sistema kot celote ter za prehod iz trenutne razdrobljenosti v poenoteno delovanje.
- (12) Strategija bi morala, po vzoru vlade Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, predvideti vključitev raziskovalcev v kabinete ministrov in predsednika vlade za neposredno podporo pri razvojnih in strateških vprašanjih.
 - (13) Z namenom spodbujanja razvoja in podpore upravam za (dolgoročno) sodelovanje z raziskovalnimi organizacijami predlagamo vključitev cilja, ki predvideva vključitev raziskovalcev v nadzorne svete podjetij v državni rasti.
 - (14) RISS kot strateški dokument naj se izogiba izpostavljanju posameznih področij znanosti kot prioriternih, v kolikor to presega strateške usmeritve EC (twin-transition), saj je tako v sklopu odlične kot prioritizirane znanosti ključna povezava z industrijsko, S4 in drugimi strategijami Slovenije.
 - (15) Ob udejanjanja digitalne preobrazbe bi med krovnimi prioritetami pričakovali kaj več kot "zgolj" razvoj visokozmogljivega računalništva in njegove uporabe, npr. izboljšano in vseprisotno povezljivost, digitalno pismenost, itd.
 - (16) V Strategiji so EU sredstva (Cilj 3.5) opredeljena kot komplementarna, skladno z že obstoječo prakso v najbolj razvitih državah. V cilju 3.2 bi zato veljalo poudariti vlogo nacionalnih sredstev za zagotavljanje stabilnega osnovnega financiranja.
 - (17) V poglavju "Spremljanje uresničevanja strateških ciljev 2021 – 2030" se odgovornost za spremljanje nalaga "ministrom" v množini, kar ni s skladu s ciljem 1.8, ki predvideva (ponovno) združitev resorjev za znanost, visoko šolstvo, inovacij in razvoja pod eno streho. Ustanovitev takega ministrstva vidimo kot ključni korak, z letnico rojstva precej manjšo kot 2030, za uresničevanje ciljev RISS. Med ukrepi pogrešamo tudi ustanovitev samostojne agencije za razvoj in tehnologijo pod okriljem takšnega ministrstva.
 - (18) Ukrep U7.3 se podvaja v ukrepu 7.4.

Boštjan Zalar
Direktor IJS